

Ювілеї

Степан ПАВЛЮК

ВЕЛИЧНА МІСІЯ ВЧЕНОГО

У статті представлено творчий портрет українського вченого Василя Сокола. Розкрито умови формування його світогляду, наукової позиції. Ознайомлено з великим добробком фольклориста, наукового наставника, керівника відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України — одного з найпотужніших на сьогодні фахових підрозділів.

Ключові слова: вчений, фольклорист, збірник, монографія, науковий керівник.

Для досвідченого вченого-фольклориста, доктора філологічних наук, професора, завідувача відділу фольклористики Інституту народознавства НАН України Василя Сокола гуманістична програма на всеохопне збереження скарбів народної словесності стала квінтесенцією життя, його одержимою місією. Спонука до пошанівку фольклорної спадщини могла зародитися ще в юначому віці, коли вслухався у багатство місцевої бойківської пісенності на різних сімейних, громадських, церковних святах. У вибагливих музичних творах звучало й оповідалось про різноманітність нашого українського буття — від колисково-лагідного співу першого сповитку до героїчно-піднесеного пафосу переможних звитяг у боротьбі за рідну землю і віковічні набутки свого народу. Співучі і музично обдаровані батьки та родина, для яких пісня чи доречна приповідка, приказка були присутні при всіх життєвих okazіях, а найбільше у господарських справах, сімейних забавах, вечорницях.

Але як важливо у своєму житті зустріти людину, яка стає для тебе Вчителем, який здатний закласти у душі й серці молодій особі основи духовних, морально-етичних цінностей і естетичне сприйняття світу через призму високої краси твого народу, що додається до дбайливо сформованого батьками національного світогляду. Григорій Дем'ян, учитель історії у Славській школі, блискучий дослідник повстанського фольклору та історії Української Повстанської Армії загалом, невтомний збирач української усної словесності, доскіпливий краєзнавець, який вивчав кожен фрагмент суспільного життя, зокрема бойків, став для В. Сокола духовним наставником і провідником, як і для багатьох з нас, вдячних йому учнів. Вагомий внесок у формування особистості юнака вклали односельці, з одвіку вишуканим гумором, дбайливих у всіх своїх справах, — чи то в домашній господарстві, чи то в громадських клопотах, а з особливим піднесенням у відстоюванні суспільно-політичних інтересів народу. Буваючи в бувальцях, назбирав чимало різних оповідей, запам'ятав повно пісень, історій, а чимало краян стали авторами багатой фольклорної спадщини, зокрема у коломийковому та баладному жанрах. Свято береглися перекази, легенди, пісні, історичні події, пов'язані з опришківським рухом, особливо з його всюдисущим отаманом Олексою Довбушем. Фольклорний репертуар бойка був переповнений народною героїкою всієї України — і про нездоланного Устима Кармалюка, і про козацьке лицарство, і про характерників гетьманів, і про «воріженьків» бусурманів, шляхту, моска-

лів, мадярів та ін. До речі, до «воріженьків» не залучали «татка Цісаря», фактично жодного з австрійських імператорів чи австрійських чиновників, їх образ радше верифікувався як позитивний із наголошуванням на доброзичливості.

Василь Сокіл згодом сповна досягне суспільне завдання фольклористичної науки, засобами якої осмислюється особливість національного поступу через духовно-етичну, ритуально-обрядову, пізнавально-світоглядну сфери, укладені у стислі зображальні форми словесної культури. Спочатку насолоджувався змістом, виражальними засобами, жанровим розмаїттям фольклорного багатства односельчан, а поступово зацікавленість пісенною творчістю повела і в сусідні бойківські села. Наголошу, що це стосується періоду навчання у старших класах Славської середньої школи під опікою Григорія Дем'яна, котрий уміло, навіть без натяку на обов'язковість, спонукав до щирої праці на пошук, а далі і фіксації краєзнавчого матеріалу, серед якого були розсипані щедрі перли народної мудрості. Пропонувались вікторини на різну тематику з метою зацікавити шкільну юнь до знань про свій рідний край, починаючи від населеного пункту замешкання, про традиції, які в ньому існували в живому побутуванні і в спогадах старших родичів чи односельців, різні історії і бувальщини, легенди, примітки, приказки, місцеву топоніміку, пісенне багатство тощо. Жвавість школярів була дивовижною, що ставало приводом підозрювати Вчителя у його невідповідності до загальноприйнятої комуністичної ідеології, за якої навіть «сонце світить» із ласки більшовиків! І тільки ставши аспірантом, ознайомившись повніше із пластунським рухом, я зрозумів, що наш Учитель виховував нас за програмою пластунів, яка зводилась до принципового постулату: знатимеш усе про свою Вітчизну — станеш воїном у боротьбі за її Соборність.

Отримавши атестат про середню освіту, Василь Сокіл не сумнівався у тому, що він буде філологом і з повною серйозністю займатиметься фольклористикою. За час навчання на філологічному факультеті Дрогобицького педінституту ім. І. Франка своє заповітне бажання стати фольклористом ґрунтовно забезпечив знаннями з методики і теорії фольклористичної науки за активної участі відомих учених-педагогів Михайла Шалати, Зеновія Гузара, Мар'яна Демського та ін.

Педагогічна практика у Ялинкуватській восьмирічній школі була використана сповна молодим амбітним

учителем, котрий мріяв про дослідницьку перспективу, значним напрацюванням у збирацькій справі. Йому вже був відомий масив занотованого фольклорного матеріалу з Бойківщини ще членів фольклористичної секції НТШ, таких корифеїв, як В. Гнатюк, І. Франко, В. Кобільник, О. Роздольський та ін., а новітньої доби Г. Дем'яна, ще багато більше залишилось для напруженої праці подружжя Соколів.

Творча наполегливість Василя реалізувалася в академічній установі — Інституті народознавства НАН України, у якому успішно долав одну за одною наукові вершини, досягнувши ступеня доктора філологічних наук, а щонайбільше — автора кількох монографій і упорядника півтора десятка збірників фольклорних матеріалів.

Спроба на реальне застосування набутої теоретичної підготовки вже усталеного молодого вченого втілювалася з виходом у світ першої упорядкованої збірки: «Писана Керниця: топонімічні легенди та перекази українців Карпат» (1994). Керниця під горою Високий Верх (1232 м) на висоті 1000 м, якою, за легендою, користувалися не лише опришки, а й сам Олекса Довбуш, зимуючи у природній печері, яка, на жаль, не збереглася, але залишився відтиск руки ватага опришків на скельному камені, коли той смакував живою водою із дзюркотливого джерела, стала для місцевих мешканців уособленням нескореності, а для туристів — привабливою легендарною історичною пам'яткою.

Василь Сокіл не один раз припадав устами до цілющої води легендарної криниці, наповнившись національним завзяттям, бо через короткий час появиться видання нове: «Фольклорні матеріали з отчого краю» (1998), до якого залучені балади, записані від моєї Матусі. Невдовзі вийде друком ще одна збірка матеріалів, записаних від однієї співачки, — «Народні пісні з голосу Параски Павлюк» (2009).

Учений виявиться на сучасну добу найдосконалішим збирачем і знавцем бойківського фольклору, коли ще пригадати його ранні експедиційні записи, які ввійшли у такі збірники, як «З гір Карпатських» (1981), «Ходили опришки» (1983).

Збирацька географія вченого не обмежується історично етнічними українськими землями, а сягає масивів політичного розселення (точніше — виселення) українців, зокрема його зацікавлення зупинилися на Зеленому Клині (Російська Федерація). У товаристві з відомим фольклористом із Закарпаття Степа-

ном Мишаничем, який професорував у Донецькому державному університеті, його дружиною Мотрею Мишанич, Григорієм Дем'яном, Галиною Довженок з Києва реалізували творчу ідею на з'ясування автентичного збереження пісенного українського багатства у далекому політичному висланні, наслідком чого стала чергова книга — «Народні пісні українців Зеленого Клину в записах Василя Сокола» (1999).

Примусове переселення мешканців з Полісся внаслідок атомної аварії на ЧАЕС спричинило загрозу масової втрати унікальних пам'яток місцевої традиційної культури, на території якої знаходились ще у живому побутуванні реліктові традиції і пісенні зразки часів Київської Русі. Вчені Інституту народознавства НАН України, усвідомлюючи неповторні історико-культурні можливі втрати, проявивши національну гідність і відповідальність, вчинили подвиг, зуміли виконати Державну програму на мінімізацію втрат у сфері народно-традиційної культури і побуту. У частині виявлення і фіксації фольклорної спадщини поліщуків активну позицію зайняв Василь Сокол, виїжджаючи у складі комплексних експедицій.

Сприятлива творча атмосфера панувала у відділі за керівництва вимогливого відомого вченого-фольклориста, професора Романа Кирчіва. Перед молодими вченими ставились амбітні завдання, особливо наполегливі домагалися успіху. Василеві Соколу було під силу штурмувати докторську вершину, запропонувавши наукову проблему, яка стосувалася загальнонаціонального масиву: «Українські історико-героїчні перекази: структурно-семантичний та поетичний аспекти». У цьому дослідженні апробовано багато цікавих методичних підходів, які дозволили вченому посилити існуючу інтерпретацію зв'язку фольклорного матеріалу з історичними подіями. Як вдумливому дослідникові, В. Соколові було запропоновано очолити відділ фольклористики. Із цікавими пошуками формувалась концепція, вироблявся науковий стиль молодого творчого осередку, щоб заявити про себе вдалими фаховими розробками, які відповідали б сучасним методологічним завданням і теоретичним вимогам. Сьогодні колектив відділу спроможний розглядати і розпрацювати вагомні наукові проекти. Під його кураторством виконувались важливі теми: «Фольклор західноукраїнських земель України», «Фольклор ХХ століття», «Український фольклор і сучасні глобалізаційні процеси: поетика». Зараз запропонував

представити світові досягнення української фольклористики за двісті років — від її витоків до сьогодення. Завідувач відділу В. Сокол вдалиий науковий модератор. Він успішний педагог, науковець у сфері підготовки молодих вчених (уже весь відділ здобув ступені кандидатів філологічних наук, більшість із них — його учні, які склали специфічну «львівську» школу в українській фольклористиці). Учений не зупиняється в нагромадженні фольклорного матеріалу, укладаючи власні чергові збірники, зокрема «Українці про голод 1932—1933 рр.», «Джерела про зруйнування Запорозької Січі», «Народна проза у записах Івана Франка», «Львів в українському фольклорі» та багато інших. Широка жанрова палітра дає можливість дослідникові поглиблено охопити і визначити головні спонуки та симптоми творення багатющої спадщини оповідної і пісенної культури, чіткіше структурувати тематичну і жанрову різноманітність українського фольклору. Набутий науковий досвід, творча одержимість запевняють мене, що українська фольклористична наука збагатиться теоретично узагальненими монографіями, а заодно буде занотована і збережеться для нащадків ще досі не виявлена унікальна духовна, народнопоетична спадщина. Шістдесятирічний ювілей Василя Сокола, — це лише потужний старт високої творчої напруги, від якого очікуємо вагомих ужинок.

Stepan Pavluk

A SCIENTIST'S MAJESTIC MISSION

Creative portrait of Ukrainian scientist Vasyl Sokil has been presented in the article. The text has thrown light upon conditions that determined formation of researcher's philosophic views and scientific positions. The scholar's great achievements in folklore studies, in academic tutoring as well as in heading the department in the Ethnology Institute of NAS — one of most powerful specialized institutions nowadays have been exposed.

Keywords: academic, folklorist, book, monograph, supervisor.

Степан Павлюк

ВЕЛИЧЕСТВЕННАЯ МИССИЯ УЧЕНОГО

В статье представлен творческий портрет украинского ученого Васыля Сокола. Раскрыты условия формирования его мировоззрения, научной позиции. Изложены главные достижения фольклориста, научного наставника, руководителя отдела фольклористики Института народоведения НАН Украины — одного из наиболее представительных на сегодня профессиональных подразделений.

Ключевые слова: ученый, фольклорист, сборник, монография, научный руководитель.